

У.П.С.Р. ЗА КОРДОНОМ

ПРАГА—ЛЬВІВ 1923

ВИДАВНИЦТВО „ВІЛЬНА СПІЛКА“

Друковано в друкарні К. Г. РЕДЕРА, тов. з обм. порукою в ЛЯЙПЦІГУ.

Невелика кількість членів У. П. С. Р. виїхала за кордон з різних причин ще р. 1919. Для координації їх діяльності й переведення партійної роботи Ц. К. партії призначив за кордон свою делегацію в складі М. Грушевського, М. Чечеля, М. Шрага, Д. Ісаєвича, О. Жуківського.

В осени р. 1920 вийшла разом з військом У. Н. Р. з України за кордон значна кількість членів У. П. С. Р., які хоча й негативно ставилися до політики Петлюри і згоди з Польщею, але не могли залишитися під большевицькою окупацією з причин опублікованих ними в «Листі до товаришів, що з довшого часу перебувають за кордоном», а саме: з необхідности зберігти свої сили від винищення большевицьким терором.

Опинившись в Галичині й у Польщі серед хаосу отаманії та загальної деморалізації, й ворожого відношення з боку уряду У. Н. Р., організації У. П. С. Р. своєю критикою становища та причин, які довели до нового розгрому (реакційна політика, відірваність від народу, орієнтація на Антанту та союз з Польщею), змушували українське громадянство поважніше оцінювати ситуацію, перевіряти й переоцінювати свої погляди та стремління й шукати виходу з суточок, в які завела їх безоглядна орієнтація на реакцію й підмогу Європи.

Організації У. П. С. Р. використали загальний настрій невдоволення в першу чергу для того, щоб виявити й зганьбити самодержавство отаманії, яка розпоряджалась всим по своєму й приписувала українському громадянству програми національного визволення на свій смак.

З тією метою група У. П. С. Р. підтримала в емігранських колах ідею необхідности створення Ради Республіки, яка б взяла в свої руки провід українським життям за кордоном.

Групи У. П. С. Р. не вірили в здібність Ради Республіки вивести українську справу на широкий шлях, але певні були, що само її існування в Тарнові та участь в ній провідників еміграційного громадянства буде все таки якоюсь уздечкою на отаманію та любителів польської ласки й, можливо, стримає українство від дальнішого осоромлення запобіганням перед ворогом.

Разом з тим, групи У. П. С. Р. були певні, що публічний обмін думок в Раді Республіки наочно покаже українській еміграції всю убогість аргументів прихильників правих орієнтацій та нездібність їх творити щось живе, доведе до неминучої сварки між ними й розкладу.

Правлячі кола на чолі з Петлюрою спершу поставились до ідеї Ради Республіки вороже, як до посягательства на прерогативи верховної влади, — але, коли виявилась повна безнадійність виглядів У. Н. Р., Петлюра згодився на Раду Республіки, гадаючи, що може хоч вона здобуде у закордонних політиків і держав якусь поміч для У. Н. Р.

Тимчасом розкидані по різних закутках Польщі, Галичини та Волині члени У. П. С. Р. поволі звязалися, зорганізувалися й відбули конференцію, на якій ствердили своє попереднє цілком негативне становище до Петлюри й уряду У. Н. Р. та збільшили свою працю в напрямку критики петлюрівства й отаманії, з одного боку, та шукання виходу для українського визвольного руху — з другого. Поскільки справа утворення Ради Республіки захопила всю українську еміграцію в Польщі, конференція У. П. С. Р. рішила використати її для пропаганди своїх поглядів. На всяких попередніх організаційних, передвиборчих і т. п. зібраннях члени У. П. С. Р. брали участь в характері-приватних осіб, і критикували політику Петлюри та уряду У. Н. Р., яка довела до Тарнова. Своїми виступами с.-р. створили значний опозиційний настрій проти Петлюри й політики уряду У. Н. Р.; однак більшість політично неосвіченої еміграційної маси під вражінням насильств большевицького панування на Україні не спромоглася рішуче стати проти петлюрівського уряду і навіть в Раду Республіки провела його членів (А. Левицький).

Серед членів У. П. С. Р. в справі входження їх в Раду Республіки існувало дві думки: — входити для дальнішої пропаганди своїх поглядів, розкладу петлюрівщини, організації нової громадської політичної думки; — не входити, щоб не дати права прикривати іменем У. П. С. Р. петлюрівщину і згоду з Польщею.

В лютому р. 1921 відбулася в Празі IV Закордонна конференція У. П. С. Р. Вона майже одноголосно висловилаься проти входження членів У. П. С. Р. в Раду Республіки. По питаннях же відношення до сучасної влади на Україні конференція розкололась.

Закордонна делегація (М. Грушевський, М. Праг, М. Чечель, О. Жуківський) та представники Віденської групи У. П. С. Р. (П. Христюк та Штефан), що представляли на конференції невеличку кількість (6 делегатів від групи в 7 осіб) членів партії, визнали уряд Раковського фактичною владою українського народу і рішуче осудили всяку збройну боротьбу з нею. Представники Празької групи (М. Шаповал, Г. Грицай, С. Ріпецький та М. Кондрашенко) і тих груп, що перебували в Польщі, Галичині та на Волині (Н. Григоріїв та Ржепецький), що представляли на конференції більше 50 членів У. П. С. Р., признали уряд Раковського за окупаційну експозитуру московської влади на Україні і одкидаючи доцільність збройної боротьби з нею в той час через розбитість, дезорганізацію й розпорошеність народних мас, одмовилися осудити стихійні повстання українського народу, спричинені окупаційними насильствами, визнаючи, що при певних обставинах вони є неминучими, а при широкій підготовці є доцільними способами боротьби народних мас за волю.

Після Празької конференції конференція У. П. С. Р. в Тарнові (25—26 квітня р. 1921) одноголосно ухвалила: «взявши на увагу реакційність політики в концепції У. Н. Р., сучасне між-

народне становище України та постанови Ц. К. У. П. С. Р. — жадної участі в Раді Республіки не брати». В зазначеній конференції взяло участь 16 делегатів від 5 груп (Тарнів, Ланцут, Львів, Тарнопіль, Ченстохів).

Та сама конференція ухвалила, що правдивий напрямок українському визвольному рухові може дати тільки революційна та соціалістична думка, для чого необхідним є об'єднання українських революційно-соціалістичних сил, як на Україні, так і за кордоном, а також зближення їх з співзвучними силами інших національностей. Конкретно під революційними соціалістичними силами розумілися соц.-революціонери, ліве крило соціал-демократів, що не погоджувалося з опортуністичною й полонофільською політикою Ц. К. У. С. Д. Р. П., та У. К. П.*)

Тарнівська конференція У. П. С. Р. сконстатувала повну безвиглядність української політики в Польщі й необхідність вивести звідти свої партійні сили, щоб не давати жадної причини комусь думати, що У. П. С. Р. толерує політику У. Н. Р. або покладає на неї будлі які надії.

Для переведення в життя постанови конференції та загального керування організаціями У. П. С. Р. за кордоном Тарнівська конференція обрала Закордонний Комітет в складі 5 осіб, а для об'єднання праці всіх груп У. П. С. Р., що перебувають в Польщі, Галичині та на Волині — Краєвий Комітет.

Позиція У. П. С. Р. викликала велике роздратовання в У. Н. Р.-івських колах. Соціалістів-революціонерів оповістили зрадниками України й потайними більшовиками. Навіть соціал-демократи, що увійшли в Раду Республіки, дорікали соціалістам-революціонерам в зраді національним інтересам та в збільшенні. Близчі до Петлюри особи, як, наприклад, Грицько Лисенко, щоб допомогти петлюрівцям приставити штемпель У. П. С. Р. до петлюрівської справи, рішили використати своє колишнє перебування в У. П. С. Р., з якої вони давно вийшли, порозумілися з Миколою Залізняком та Базяком, яких перед тим викинула з партії Закордонна Делегація У. П. С. Р. і оповістили про організацію нової групи У. П. С. Р., яка мала б взяти участь в Раді Республіки. З цього приводу Краєвий Комітет У. П. С. Р. випустив відозву, в якій зазначив, що п. п. Лисенко, Залізняк і Базяк до У. П. С. Р. не належать, бо з жадною організацією У. П. С. Р. звязку не мають, а тому не в праві вживати ім'я У. П. С. Р. для своїх особистих цілей.

Пражська конференція У. П. С. Р. в січні р. 1920 спричинилась до того, що осередком закордонних організацій У. П. С. Р. стала Прага. Там осівся і Закордонний Комітет. Зак. Делегація, що в той час потайки від Закордонних організацій У. П. С. Р. намітила йти на угоду з більшовиками, і тому свого представника в Закордонний Комітет не прислала, а зажадала його роспуску,

*) В справі консолідації з У. К. П. на конференції було дві думки: більшість за консолідацію з нею, меншість — проти.

бо певна була, що Зак. Комітет не погодиться з її політикою у відношенню до большевиків. Закордонна Делегація безоглядно стреміла до порозуміння з большевиками; Закордонний же Комітет домагався, щоб переговори з большевиками вів Ц. К., а не відірвана від живого життя Закордонна Делегація, і то в такий спосіб, який би не ображав гідности партії і при тій лише умові, коли большевики погодяться й гарантують наперед певну політичну волю У. П. С. Р. і можливість української політичної та громадської праці взагалі. На цім сталося розходження між Закордонною Делегацією й Закордонним Комітетом У. П. С. Р., яке згодом довело до повного розриву між ними, що докладно описано й з'ясовано в «Вільній Спілці» ч. I.

Після розриву сталося так, що при Закордонній Делегації залишилася тільки Віденська група У. П. С. Р. (вкупі з Закорд. Делегацією — 7 осіб), а решта груп (Празьська, Тарнівська, Ченстохівська, Ланцутська, Львівська й Тарнопольська) пішли за Закордонним Комітетом. Через деякий час із Празької групи за деструктивну роботу й антиморальне поводження та потайні зносини з совітською місією виключено було п. п. Кондрашенка Миколу, Кондрашенка Федора, Харуся Микиту, Бутрима Якова і Веретку Якова, які, захопивши в свої руки печатку Празької групи У. П. С. Р. та її документи, деякий час називали себе «справжньою» Празькою групою У. П. С. Р., мали якісь зносини з Закордонною Делегацією У. П. С. Р. та Совітською місією в Празі, але врешті оповістили про свій самороспуск.

Закордонний Комітет У. П. С. Р., об'єднавши навколо себе значну більшість партійних товаришів за кордоном, повів роботу в напрямку: 1. усталення партійного світогляду та внутрішньої консолідації партійних сил; 2. зближення їх з співзвучними революційно-соціалістичними елементами інших партій і груп; 3. осудження польської й московської орієнтації та орієнтації на реакцію взагалі і скріплення орієнтації на власні сили свого народу; 4. вироблення твердого й ясного погляду серед українського громадянства на становище й визвольні завдання української нації, як нації трудового народу і 5. об'єднання українських немонархічних і некомуністичних сил коло культурної праці на користь українського народу, як виготовлення матеріалу для створення певної української політичної демократично-соціалістичної сили в майбутньому.

*

З метою усталення партійного світогляду і внутрішньої консолідації сил, Закордонний Комітет видав збірник «Вільна Спілка» та три літографських зшитки «Боротьба», в яких зазначив загальну позицію закордонних груп У. П. С. Р. Вона окреслювалась так («Боротьба» ч. I):

I. В справах загально-політичних.

1. — Соціально-політична й економічна самостійність України у всесвітній федерації соціалістичних республік.

- 2.—Завершення соціальної революції.
 - 3.—Диктатура труд. мас (селян, робітників, трудової інтелігенції) без жадних привілеїв котрої будь з цих категорій.
 - 4.—Вільнообрана радянська влада.
 - 5.—Створення й зміцнення укр. червоної армії.
 - 6.—Боротьба з капіталізмом і всякою окупацією, як капіталістичною, так і комуністичною.
 - 7.—До здійснення світових федерацій військово-економічний союз з соціалістичними республіками, в тім числі й з Московщиною, коли вона зрічеться окупаційних зазіхань на Україну, в інтересах спільного захисту й боротьби проти капіталізму й контрреволюції.
 - 8.—Змагання до всесвітнього союзу всіх партій рев.-соціалістичних.
 - 9.—Воля слова, друку, зібрань, спілок, парт. агітації і т. д. для працюючих.
 - 10.—Скасування трусів і арештів без судової влади.
 - 11.—Скасування смертної кари.
 - 12.—Надання активного виборчого права всім працюючим громадянам не молодше 20 літ.
- Примітка: Військо, як озброєний, народ, лише під час збройної боротьби переводить вибори в ради по військових організаціях, в мирний же час — по загально-громадських.*
- 13.—Позбавлення виборчих прав всіх, хто живе не з власної праці (поміщиків, капіталістів, крамарів) та поліції, міліції, духовенства і т. п.
 - 14.—Впорядкування органів виборної радянської влади по трудовому принципу в такій системі:
 - а) сільські, волосні, повітові, губерніяльні і Всеукраїнська трудові ради;
 - б) влиття міських рад в повітові й губерніяльні на правах окремих секцій;
 - в) підлягання й відповідальність нижчих рад перед вищими;
 - г) встановлення інструкторів від вищих до нижчих з правом тимчасового veto (нар. контроль).

II. В справах соціально-економічних.

- 1.—Право кожної людини на повний продукт власної праці.
- 2.—Обов'язкова трудова повинність.
- 3.—Ствердження конфіскації нетрудового землеволодіння і великих виробництв (цукроварень, гуралень, метал. заводів і т. п.) та передача їх в державно-громадське користування.
- 4.—Остаточна передача земель нетрудового володіння селянству на вічність, але без права продажу, закладу й дарування.
- 5.—Залишення селян. землі в труднормі (до 15 д.) в руках попередніх господарів-працівників на тих правах, як і була, без права продажу, закладу й дарування (трудова селянська власність).
- 6.—Передача лісів і вод у скарб.
- 7.—Організація громадського володіння й користування бувшими приватними скарбами й засобами виробу по принципу кооператизації, тобто: передача їх в руки кооперативів, складених з виробників (робітників, співробітників і керовників) та споживачів.
- 8.—Організація керовництва народнім господарством по системі виборних рад і спілок із працюючих виробників та споживачів при участі представників науки й державної влади через заводські, районні, повітові й губерніяльні ради та комітети й Вищу Раду Народнього господарства.
- 9.—Воля середнього й дрібного виробництва та промислу до натурального занепаду їх під натиском кооперативних великих підприємств.

У відношенню до сусід Закордонний Комітет бажав мирного співжиття й визнавав необхідність військово-економічного союзу соціалістичних республік. Сучасну московську, польську й румунську владу на Україні, як окупаційну, він визнав ворожою й шкідливою для українського народу. Про Рижський договір Зак. Ком. оповістив таку резолюцію:

«Обміркувавши питання Польсько-Московського миру в Ризі 18/ІІІ р. 1921, ратифікованого 28/ІV ц. р., Закордонний Комітет У. П. С. Р. вважає, що він стався як логічний наслідок військового неуспіху совітської Московщини, яку большевицьке правительство через свою неправильну політику довело до нечуваного матеріально-господарського і технічного знищення. Через це й сталося, що країна з величезною числовою перевагою державних факторів (територія, населення, традиція державности то-що) понесла поразку в боротьбі з немірно меншою, ледве зорганізованою, слабкою Польщею. Подібне вже не раз було з Московщиною, що фатально не може позбутися деспотичного режиму, який завжди є найбільшою перепоною для розвитку продукційних сил, матеріальної культури, духовної свідомості населення, а тому й військової відпорности. Росповсюдивши своє деспотичне панування над Україною під фікцією «диктатури пролетаріату й біднішого селянства», комісарський уряд Росії за свої помилки росплатився з Польщею українською землею і народом, віддавши під нелюдське знущання шляхти й шовіністично-імперіалістичного польського капіталу значну частину України (Галичину, Волинь, Холмщину та ін.). При тім, правляча в Росії комуністична партія в агітаційних цілях пояснює цей мир з Польщею, як тимчасовий, потрібний тактично тільки для «передішки» і т. п. Однак сама природа большевицько-комісарського режиму, яко деспотії, ніколи не може привести Росію і Україну до мілітарної перемоги над іншою державою, в котрій хоч би як-так розвиваються продукційні сили. Через те, так званий, «тимчасовий» договір, накинута Україні комісарами, означає для поневолених Польщею Галичини, Холмщини, Волині довгу неволю в шляхецькому ярмі, аж доки український народ не визволиться по своїй власній ініціативі, своєю боротьбою, своїми жертвами. Українська партія соціалістів-революціонерів, що поставила собі задачею добитись повного національного і соціального визволення українського народу і утворити на всій українській етнографічній території найліпшу безпеку інтересів трудових мас України — українську самостійну соціалістичну республіку — не може признати і оправдати подібного договору, закладуваного через однакові причини чи то правительством У. Н. Р. в Варшаві, чи то правительством Р. С. Ф. С. Р. і так званим правительством У. С. С. Р. в Ризі, договору, по якому українські трудові маси попадають в страшну неволю.

Через те Закордонний Комітет У. П. С. Р.

1. — заявляє найгостріший протест проти Рижського договору, котрий віддав значну частину українських трудящих мас в жорстоко-варварську неволю польській шляхті;

2. — робить відповідальним за цей акт комісарське правительство Росії та експозитуру його на Україні, так званий, «уряд Раковського»;

3. — заявляє, що ніколи український народ не примириться з докормом над ним насильством і не вважатиме Рижський договір за обов'язковий для себе, бо декоративна участь в підписанні Рижського договору, так званого, уряду радянської соціалістичної України ніякого правового значіння не має тому, що такого уряду український народ не вибирав і не визнає.»

*

Визнаючи московську совітську владу на Україні за окупаційну, яку необхідно усунути, Зак. Ком., хоч і констатував, що безглузда політика витворює сприятливий настрій для народніх повстань, але держався тієї думки, що при тогочасних умовах збройна боротьба з окупацією не дасть корисних наслідків через роспорошення, виснаження, зневір'я та байдужість широких народніх мас. Тому він поставився негативно до всяких збройних виступів, як недоцільних і роспорошуючих сили, а натомість звернув увагу на необхідність організації народніх сил для активної самоохорони.

Коли стало відомо про організацію повстання Петлюрою й Тютюником, за допомогою Поляків та Румунів, Зак. Комітет ухвалив таку резолюцію:

«Обміркувавши 8-9/XI р. 1921 повідомлення преси про події на Україні, Закордонний Комітет і Празька група У. П. С. Р. ухвалили підтвердити свій попередній погляд в справі повстань на Україні, а саме:

1. — Всякі окремі повстання для повалення існуючої на Україні окупаційної влади рішуче засуджуються, як шкідливі для українського трудового народу, бо вони провокують його на неоправдані виступи, викликають лютий терор з боку окупації, зривають започаткування справжнього народоправства, яке всупереч бажанням існуючої влади налагоджується самоорганізацією селянства, а міжнародній капітал та реакційні сили Польщі, Румунії й України використовують їх в своїх цілях; все ж це вкупі виснажує український трудовий народ, як в творчій силі, так і в політичних та економічних змаганнях.

2. — Окупаційна політика московських комуністів на Україні, будучи фактично антисоціалістичною й антикомуністичною, своїми насильствами над трудовим людом України викликала серед нього загальне озлоблення й бажання активної збройної боротьби з існуючою владою за волю, за своє національне й економічне розкріпощення.

Ці моменти, як прояви ненормальних відносин між окупаційною владою та трудовим населенням України, Петлюра, Польща та Румунія лише використовують в своїх інтересах. Тому вся вина за повстання й наслідки їх падає не тільки на міжнародню реакцію, але й на московську окупаційну владу, яка своєю політикою насильства над українським трудовим людом творить ґрунт для вибухів народнього протесту і гніву.

Причетність в цю хвилю до повстання польсько-румунської агенції безперечно облегчує існуючій на Україні владі боротьбу з ним, як з чужонаціональною інтервенцією. Однак подавлення цього повстання не усовує ґрунту й небезпеки нових. Повстання зникнуть, і то самі собою, лише тоді, коли буде скасовано окупаційний лад на Україні і заведено трудове народоправство через справжні виборні робоче-селянські ради.

Закордонний Комітет і Празька група У. П. С. Р., засуджуючи повстання, як шкідливий в цей час для народу спосіб боротьби з окупацією, разом з тим зазначають, що У. П. С. Р. не перестає боротися за скасування окупаційного ладу й заведення справжньої Радянської влади на Україні більш доцільними в сучасних умовах способами, серед яких перше місце займає організація трудових мас народу.»

Коли в пресі з'явилися, невідомо ким пущені, неправдиві чутки, буцім то в повстанні беруть участь і соціалісти-революціонери, Закордонний Комітет опублікував в газетах спростовання, в якому зазначив своє негативне відношення до повстань, як до недоцільного в той час способу боротьби з окупацією.

Разом з тим, бачивши, що окупація на Україні своїм режимом сама творить повстанчий рух, в якому гине значна частина української молоді, Зак. Ком. У. П. С. Р. звернувся до Ц. К. чеської комуністичної партії з таким листом:

«Уважаємо за свій соціалістичний обов'язок піднести голос протесту перед соціалістичним і комуністичним світом для охорони української неповнолітньої, а тим самим не відповідаючої за свої вчинки, генерації.

Незаперечуючи, що українська молодь бере участь в боротьбі українського люду проти окупаційної влади, Комітет У. П. С. Р. звертає увагу Центрального Комітету Комуністичної Партії Ч. С. Р., що причини до тієї боротьби дала саме окупаційна влада московських комуністів, яка своєю централістичною і в суті речі націоналістичною політикою (відсунення від влади місцевих, навіть комуністичних, елементів, вивіз з України не лише хліба, але і всякого сировини

машин і знаряддів, врешті і фахової інтелігенції) підняла проти себе всі верстви трудового люду України.

При таких умовах не дивниця, що українська молодь, сама живучи серед селянства й робітництва і несучи враз з ними усі тягарі окупації, глибоко відчуває цю неправду і не може не піддаватися впливові свого оточення.

Зазначаючи разом з тим, що невдоволенням селянства й робітництва на окупаційну політику сучасної влади користуються агенти європейського капіталізму й буржуазії, які при допомозі агентів Петлюри приманюють до себе без труда під гасло національного визволення України запальну молодь, затемнюючи її свідомість і спонукаючи її до виступів проти окупаційної влади, зазначаючи, що У. П. С. Р. — стоячи на ґрунті радянської влади — уживає всіх сил для здержання не лише молоді, але і взагалі всього працюючого люду від непотрібних жертв і виступів, — Зак. Ком. У. П. С. Р. ствержує, що під терористичним режимом, де не існує свободи слова навіть для трудового селянства і робітництва, в умовах нелегального існування не трудно всякому авантюристові стати в очах молоді в ролі борця за свободу українського трудового люду. З цих причин не лише молодь, але й члени старшої генерації стають жертвами буржуазної провокації і своєї неоглядності, бо ціла політика окупаційної влади наче б умисно спонукує їх до распачливих вчинків.

Закордонний Комітет У. П. С. Р. вважає за річ недопустиму, щоби за провини окупаційної влади і капіталістичних агентів відповідала українська неповнолітня молодь. Він зазначає, що навіть буржуазне карне право вважає неповнолітню молодь за несвідому й приміняє до неї кари іншого роду, ніж для дорослих: не помсту, а виховання.

Одна лиш окупаційна влада на Україні, називаючи себе соціалістичною, не робить ніякої різниці між дорослими й дітьми. Діти їй здаються також грізною силою, і вона бореться з ними найсуворішими засобами.

Соціалістична мораль давно вже засудила педагогію, яка послуговується карами.

В нашій добі лише нікчеми уживають при науці кия.

Що можна сказати про владу, яка вціплює високі ідеали соціалізму й комунізму в серця дітей — розстрілюванням?

Розстрілювати дітей за непотодження з певним світоглядом може лише той, хто сам не вірить в правдивість тих поглядів та в свою здатність переконати молодь в їх правдивості розумовими аргументами — бо є відомо, що молодь дуже легко піддається впливам і легко змінює свої погляди.

Виходячи з того, що неповнолітня молодь не є свідомою своїх злочинів, а як і робить їх, то лише тому, що не має сталих поглядів, Закордонний Комітет У. П. С. Р. рішуче протестує проти варварської екзекуції над молодим поколінням українського трудового люду.

Рівночасно з тим, Закордонний Комітет У. П. С. Р. визнаючи принцип соціальної революції, диктатури трудових мас і радянської системи влади, звертає увагу всього соціалістичного і комуністичного світа на те, що розстрілювання молоді владою, яка називає себе соціалістичною і радянською — відпихає від ідеалу соціалізму не лише українську молодь, але молодь взагалі, сіє зневіру і підпомагає сили реакції.

Псевдокомуністична влада своїми безглуздими переслідуваннями відганяє молоде покоління від тих високих ідеалів соціалізму, яким чесно служили і служать мільйони європейського робітництва й бідного селянства.

Ми думаємо, що є святим обов'язком всього робітництва й селянства піднести свій сильний голос на оборону соціалізму і комунізму від московського псевдокомунізму, який уживає тих ідеалів для замаскування свого варварства.

Маємо надію, що комуністична партія Чехословаччини уживе всіх засобів для того, щоб московська окупаційна влада на Україні не розстрілювала в ім'я комунізму неповнолітню українську молодь.»

На це Ц. К. Ком. Партії Ч. С. Р. через два місяці, після кількох нагадувань, відповів, що він до поданого меморандуму поставився *zamitavo* (негативно).

✱

Для об'єднання революційних соціалістичних сил Зак. Комітет обмінявся думками на цю тему з окремими соціал-демократами, що гуртувалися коло газети «Вперед», членами Зак. групи У.К.П. та соціал-демократами, що не поділяли тарнівських позицій свого Ц. К.

Група «впередовців» спершу виявила велике зацікавлення справою об'єднання революційно-соціалістичних сил, але згодом зайняла таку позицію у відношенні до сучасної влади на Україні, яка позбавила інші групи, в тім числі й У.П.С.Р., мати з нею будлі які стосунки. Бувші члени Закордонної групи У.К.П. та опозиційні до свого Ц. К. соціал-демократи погодилися на спільну працю й витворення в її процесі основ майбутнього зв'язку та спільного координуючого органу між усіма цими групами.

В той же час Зак. Комітет мав можливість обмінятися думками з провідними особами російських соціалістів-революціонерів на тему про відносини між Росією й Україною взагалі. Жадних конкретних умов, як то писала права українська преса, підписано не було, хоча Зак. Ком. уважав, що стверження підписом тих думок, які висловлялися провідниками російських соціалістів-революціонерів в українській справі, було б дуже корисним не стільки для сучасних, як для майбутніх відносин між Московщиною й Україною.

З метою урятувати від розкладу й деморалізації українську еміграцію, що не йшла ні за Петлюрою (Польщею), ні за Петрушевичем (Антантою), ні за У.С.С.Р. (Москвою), а шукала виходу з політичних суточок власними силами, Закордонний Комітет подав ініціативу і допоміг укр. еміграції створити Український Громадський Комітет в Ч.С.Р., як культурно-просвітну громадську організацію, в якій мають змогу зійтися до праці на користь української еміграції люде різних політичних світоглядів, що не орієнтувались ні на Польщу, ні на Антанту, ні на У.С.С.Р., з тим, щоб аполітичною працею дати змогу українській еміграції 1. використати час невільного перебування за кордоном для свого удосконалення й збільшення освіти, та 2. оборонити себе від необхідности приймать ту чи іншу політичну віру з причин матеріального характеру.

*

Для усталення партійних позицій Закордонний Комітет розіслав у серпні р. 1921 директивного листа до всіх партійних організацій за кордоном, в якому між иншим писав:

«Сучасний політичний момент. Європа. Сподіваної революції тут скоро не буде. Пролетаріат розсався на взаємно-поїдаючі групи. Приклад Московщини налякав його, і він не хоче міняти «буржуазного» хліба й порядку на «комуністичний» голод і безладдя та ще більше безправство. Буржуазія скріпилась незвичайно сильно, не тільки матеріально, а й морально. Політично в цьому їй допомогли своїм безглуздом московські більшовики. Вимагається одно ще для повної перемоги буржуазії: торгівля з Східн. Євро-

ною, але це вже дають. Її московські більшовики, навіть благають про це, повзають перед буржуазією, і вона тільки тактикою проволочки хоче виторгувати повну капітуляцію більшовиків. Що вона цього досягне — вона цілком вірить і певна своїй близькій перемозі.

Економічна перемога європейської буржуазії над Московією буде остаточною перемогою над європейським комунізмом, котрий не в далекій будучині зійде на стежку соціалдемократії. Так комуністична Москва наводить «порядок» в Європі.

Московщина й Україна. Комуністична революція в Московщині скінчилася. Тепер іде боротьба комуністів «за спасеніє Росії», як національно-державного фактора. Сугубий шовінізм більшовиків ясний для всіх, тому патріотичні руські кола балакають, що більшовизму не треба валити збройною силою, бо збройне повалення його загрожує тим, що в момент упадку більшовиків повстане анархія і Росія розпадеться. Інші народи, мовляв, під час анархії зорганізуються і протиставлять свою силу Великоросії. Цю саму думку поширюють і більшовики. Отже у Московців замість революції є лише «національное дело Росії», на підтримку якого більшовики зручно підпрягають і «симпатиків комунізму» з ино-національних груп бувшої Росії, в першу чергу Українців.

Процес над членами Ц. К. нашої партії показав, що більшовикам більш всього ненависна ідея української державности, а через те всякі неможливі ілюзії про будівляння Україн. Рад. Республіки за допомогою московських комуністів повинні розвіятись у найбільших їхніх симпатиків, як в рядах нашої партії, так і в співзвучних.

Привертаючи капіталізм в Росії, більшовики не тільки автоматично, а й умисно в першу чергу насаджують його на Україні — і то в найгіршій формі — віддаючи підстави укр. господарства на концесійних основах західн. капіталові, для чого вони практикують форму фіктивної аренди. Через те Донецький басейн і Кривий Ріг опиняються в руках бельгійсько-французького капіталу (бо 65% акцій Донбаса і Кривого Рогу було до війни в руках Франції й Бельгії, а тепер рос. акціонери продають їм і останні акції). Отже ми маємо перспективу — відновлення на Україні капіталізму з усіма його консеквенціями. Це змушує українські маси і їхніх провідників на самостійну акцію проти навали капіталу, якому московські комуністи запродують їх для свого порятунку. З цього витікає логічна необхідність боротьби з більшовиками, як підсобниками європейського капіталу, і вихід з того стану паралічу, в який загнала нашу партію віра ніби то більшовики є революціонери.

Форма боротьби. Основним постулатом соціалістичної тактики є консолідація і єдність соціалістів. Ми дещо здобували тільки в часи, коли виступали солідарно в середині партії і в згоді з співзвучними партіями. Цей досвід і тепер нам мусить бути керуючим принципом. Через те перший лозунг нашої боротьби з насильниками — самостійність української революції, а другий — консолідація українських революційних сил. Ми повинні досягти порозуміння в першу чергу з укр. соціалістичними партіями, до яких числимо У. К. П., У. П. С. Р. і лівих соц.-демокр. Опріч того, дуже бажана консолідація і з инше національними (територіально-українськими) соц. партіями — російськими, жидівськими, на певній платформі.

Жадного нятяку на консолідацію з правими колами не повинно бути: 1) вони виявили повну нездатність щось зробити і 2) не мають жадних підстав на допомогу Європи, яка задовольняє бажання більшовиків і не дає нічого українським правим колам.

Без консолідації укр. революційних сил, в цей момент ми нічого не зробимо і змушені будемо одкласти на довгий час наші плани, щоб скупивши в органічній праці сили, потім вийти на боротьбу. Очевидно, коли б консолідація тепер не здійснилась, то ми мусимо поставити собі завдання — самостійно, силами своєї партії, об'єднатися з селянством і вкупі з ним боротись проти насильства. Селянство жде, що наша партія вернеться до нього й покаже йому напрям у боротьбі і візьме в свої руки провід нею. Не маючи змоги в цей момент виступити, як то велять традиції соціалістів-революціонерів, мусимо отверто прилучитись до селянства і робочих, підтримуючи й розвиваючи їхні стихійні вимоги, насамперед: утворення влади діючих

селянських і робітничих рад, щоб-то, вимагання негайних виборів в Ради, скасування чрезвычайок, заведення по ініціативі вибраних рад Законового Народного Суду, з'їзду дійсно вибраних Рад і обрання ними дійсного українського правительства.

Принцип виборності, негайні вибори Рад, вибори нового Уряду, скасування чрезвычайок, вибори Нар. Суду — це мусить все стати політичним лозунгом щоденної боротьби селянства і нашої партії. Головну увагу треба звернути на принцип виборності проти „назначенства“, бо тільки виборність може гарантувати наш успіх в політичній боротьбі з большевиками.

Треба домагатися заведення ладу радянської демократії в повнім того слова значінню, з приміненням рівного, прямого, таємного голосування і пропорційності представництва, окрім загального, котрого ми не можемо признати, бо це б дало змогу буржуазії боротися з народними змаганнями. Скасування смертної кари, довічної в'язниці, адміністративних кар (кари можуть бути тільки по суду) треба також вимагати від большевиків з найбільшою рішучістю. Ці лозунги найбільш бажані для всього населення, змученого безправством, а тому вони прихильять морально на наш бік подавляючу більшість населення міст.

В сфері економічній вимагати: передачі фабрик і заводів в гуртове (кооперативне) користування (громадська власність) робітників і служачих, що були в підприємствах, наприклад, на 1 січня 1918 року. Управління промисловим господарством мусить належати вибраним робітниками і служачими правлінням, на чолі яких повинна стати Вища Рада Нар. Господарства, вибрана з'їздом робітників і служачих, з додатком представників від держави для контролю, вибраних Радами, а не призначених, і від представників науково-технічних корпорацій для підняття раціональності господарства. Представництво в В.Р.Н.Г. цих трьох факторів повинно бути на паритетних основах — по $\frac{1}{3}$ від кожної групи. Економічну політику провадить В.Р.Н.Г., а не правительство. Це як принцип. Торговлю треба кооператизувати. Кооперація незалежна від держави. Обмін вільний.

В руках держави можна залишити завідування тільки транспортом, природними багатствами й кредитом. Кооперація і В.Р.Н.Г. повинні відкривати свої банки. Право емісії передати центральному банкові В.Р.Н.Г.

Потрібні засоби держава повинна здобувати через податки, які спочатку можна одбірати в формі натурального податку. Реквізиції мусять бути зведені до мінімуму, а надалі знищені цілком.

Вести агітацію проти концесій капіталістам, бо з господарською розрухою можуть справлятися самі селяне й робітники, коли їм буде передано фабрики і заводи в розпорядження і усунено теперішню бюрократичну систему. Робітники можуть організувати господарство по типу продукційної кооперації, з якою тільки й буде торгувати Європа, бо тепер Європа большевикам не вірить і торгувати з ними поважно не збирається й не буде. Тим то й треба господарство передати самим робочим і селянським кооперативам, щоб вони гарантували Європі правильність обміну, бо тільки їм і можуть вірити виробники Європи.

Агітація за цю програму мусить дати наслідки, бо програма не є комунізмом і не є капіталізмом.

Це програма господарства, що є ближчою метою трудового люду і нашої партії. Це є програма повільної, але певної соціалізації і порятунку від теперішньої розрухи, з якою большевики не справились з своїм псевдо-комунізмом. Вони утворили розруху, а тепер закликають европ. капіталістів, щоб врятувати себе і за те повертають народ в давнє рабство капіталістам...

Земельна справа. Земля належить селянам. Коли большевики повернуть капіталістів, то поміщики за допомогою капіталістів, перед якими запобігають большевики, потребують величезного викупу за землю і відновлення великих маєтків, про що вони отверто балакають. Щоб цього не сталося — потрібне утворення дійсних трудових Рад і верховної влади — Трудового Конгресу...

Засади боротьби. Головним завданням боротьби повинно бути насамперед утворення організованого руху, щоб маси свідомо виборювали собі будучину. Соціалісти-революціонери не повинні допускати анархічних

виступів отаманії та бандитизму й повстань, які тільки дезорганізують справу і виснажують даремно народні сили.

Разом з тим соц.-рев. повинні поборювати думку, що хтось прийде відкільсь і визволить Україну.

Так само шкідливий культ героїзму маленьких бунтарських груп. Наш принцип — ініціатива, самодіяльність і боротьба мас. Партії мусять цьому тільки допомагати, загально керувати, освідомлювати, звязувати, давати форми організації і т. п.

Відносини до Росії. Стоючи на принципі всесвітньої федерації, що найкращий шлях до неї через самостійність всіх націй, з соціалістичною (не большевицькою) Росією потрібно заключити військовий і економічний союз шляхом договору. Як далеко йтимуть умови договору — покажуть обставини. В будучині не виключається конфедерація і навіть федерація з різними сусідніми державами, в тім числі і з Росією, коли це дозволять обставини і тактика російських елементів. Союз Росії і України вважаємо потрібним проти Польщі і західного капіталу, котрий буде лізти на Схід, щоб обернути його в колонію. Ця тенденція Європи є реальна, а тому з нею треба рішуче боротися.

Відносини до Польщі. З теперішньою Польщею ніяких союзів, ніяких торговельно-економічних стосунків не може бути. Готовитись спільно з новою Росією до ануляції рижського договору і введення Польщі в етнографічні польські межі та повернення Галичини і инш. укр. земель до України. Через те відношення до уряду Петлюри негативне, як і до уряду Раковського.

Відносини до «місій радянської України». Репатріаційні місії радянської України, вислані до Польщі і Чехії, по суті є місіями для роблення певного впливу на скупчені в тих державах українські маси, на котрі дотепер опираються антибольшевицькі українські уряди Петрушевича і Петлюри.

Розуміючи таємну політичну мету, якої хоче досягти московсько-харківський уряд посиленням місій до Польщі й Чехії, ми разом з тим мусимо позитивно оцінювати хоч сяке-такє значіння їх, як зовнішнього представництва ідеї радян. України, ідеї української «селянсько-робітничої» державности, однак як представництва так зван. уряду Раковського, якого укр. народ не вибирав, ці місії не можуть рахувати на підтримку з нашого боку того уряду, який вони представляють.»

*

Коли московські большевики, щоб врятувати своє становище, рішили їхати в Геную, де-які емігранські українські кола скликали у Відні «Конгрес парламентаріїв» з метою використати Геную для української справи, зажадавши від Генуйської конференції ухвалення принципу самостійности України. На той конгрес було запрошено й членів У.П.С.Р.

Закордонний Комітет вкупі з Празькою організацією У.П.С.Р., обміркувавши справу з «Конгресом Парламентаріїв», прийшов до висновку, що в цій акції соціалісти-революціонери взяти участі не можуть по таких мотивах:

1. На Генуйській конференції має статись згода «Совітської» Росії з європейським капіталізмом під знаком установа спільних інтересів московського совітського уряду і європейських капіталістів. Таким чином, Генуйська конференція може бути урочистим похороном соціальної революції, яку московські комуністи поховать перед лицем усього соціалістично-трудового світу руками свого власного московського совітського уряду.

Тому, як українські, так і світові соціалісти повинні не тільки не допомагати цьому ганебному союзові московських псевдо-соціалістів-большевиків з капіталістами, а протестувати проти антисоціалістичної акції цієї нової спілки псевдо-комунізму з капіталізмом, в усякому ж разі прикладати рук до цього соціалісти не можуть.

2. З другого боку було б не логічно і недоцільно вимагати від Генуйської конференції декларації тільки принципу самостійности України, бо

держава визнається реально тільки в формі признання її уряду і вступлення з ним в ділові — дипломатичні, консульські, торговельні і т. н. відносини. Деклярація принципів в компетенцію конференції не входить і було б безплідно у неї цього домогатись.

3. На Генуїській конференції буде мова про признання лише одного державного тіла «Совітської Росії», в складі котрої вважається й Україна, що символізується включенням Раковського в склад російської делегації, яке сталося шляхом посилки його на конференцію навіть не Харківським, а лише Московським В.Ц.И.К-ом, членом якого він є.

Ми не можемо прикладати рук до визнання єдиної-неділимої, хоч би й совітської Росії, не бажаючи санкціонувати цим окупації України совітською Московщиною і ганебного режиму завойовників. Од того, що капіталісти визнають самостійну Україну в сучасній формі, вона самостійною не стане, а як ми до цього рук прикладемо, то загубимо право домогатись дійсної самостійности, бо нам скажуть, що ми вже маємо «самостійну Україну» і не маємо чого домогатись. Від того ж, що Генуїська конференція не визнає сучасної України за самостійну, бо такою вона й не є, становище нашої державної справи не стане гіршим, ніж воно є, зате перед нами лежатиме одкритий шлях боротьби за суверенні права нашого народу далі. Прикладати свої руки до «визнання» уряду Раковського, навіть побічно допомагати цьому, це значить признати перед усім трудящим і страждущим людом законність уряду Раковського, що не відповідає дійсности; скріпити його становище — що не відповідає інтересам українського народу; поставити себе при нашій боротьбі з окупантами в становище людей непослідовних, що ослабить наші українські соціалістичні позиції і підірве їх престиж в очах народу і в наших власних.

Через те українські соціалісти повинні протестувати проти визнання окупантів за законну владу України.

4. З огляду на те, що ініціатори «Конгресу Парляментаріїв» а) ставлять фактично на чергу дня визнання Генуїською конференцією уряду Раковського під видом проголошення самостійної і суверенної України, б) прийняли модус скликання Конгресу без участі Галичан (членів Трудового Конгресу), чим хоч ненамірено підписуються під польсько-петлюрівським і польсько-більшовицьким договорами — з одного боку, та під концепцією «самостійности» Галичини в дусі Петрушевича і К-о з другого боку, отже не ставлять національної справи в повинному обсязі, — Закордонний Комітет та Пражська група У.П.С.Р., не поділюючи наведених позицій, а також не бажаючи вступати в безплідні при сучасних умовах публічні змагання, участі в «Конгресі Парляментаріїв» взяти не можуть. Натомість виступають з окремою деклярацією перед українським народом і соціалістичним світом, в якій підносять протест проти потоптання суверенних прав українського народу, та всяких насильств, dokonуваних московською окупацією на Україні.»

*

Московські комуністи, бажаючи використати перед Генуєю рух серед європейського робітництва, прийняли пропозицію Віденського Міжнародного Союзу Праці соціалістичних партій і погодилися прибути на спільний соціалістичний конгрес усіх інтернаціональних об'єднань в Берліні, з метою вияснення можливости утворення єдиного соціалістичного фронту проти загального наступу реакції. Конгрес ексекутив II^{го}, III^{го} та Віденського інтернаціоналу відбувся в Берліні 2—5 квітня р. 1922. Закордонний Комітет У.П.С.Р. вислав на конгрес т. т. Григорієва та К. Кoberського, які були допущені на засідання трьох ексекутив, на правах гостей, як співробітники партійного органу «Вільна Спілка».

2-й інтернаціонал поставив три умови 3-му, як *conditio sine qua non* для балачки про яку небудь спільну акцію соціалістичних об'єднань:

1. відмова Комінтерну продовжувати розбивати пролетарські організації і гарантії цього;

2. гарантії повернення права самоозначення поневоленим совітською Росією народам: грузинському, українському і вірменському, і

3. випущення на волю політичних в'язнів та забезпечення їм свободної оборони перед судом.

Аналогічні умови поставили і представники «Віденського Союзу Праці соціалістичних партій», однак в лагідній формі, як побажання, а не ультиматум.

Із заінтересованих, поневолених совітською Росією націй — були присутні на конференції заступники Грузії (груз. соц.-дем., від яких Церетелі входить в екзекутиву 2-го Інтернаціоналу) та Українці: соц.-дем. — Б. Матюшенко та О. Безпалко, і від Закордонного Комітету укр. соц. рев. — Н. Григоріїв та К. Коберський, — всі однак лиш як кореспонденти соціалістичної преси, бо право голосу на конференції мали тільки по десять членів екзекутив трьох інтернаціоналів, а ні один Українець не входить в склад екзекутиви, будлі якого інтернаціоналу.

Завдяки умовам, поставленим 2-м та Віденським інтернаціоналами, бій повинен був іти за самі основні домагання, між іншим, і українського народу: за право самоозначення.

Ф. Адлер, голова конференції, в своєму привітному слові признав, що провалля між обома крилами — правим та лівим ще занадто велике, щоб можна було говорити про злиття інтернаціоналів; тому ініціатори ставлять самі лише завдання: приготувати ґрунт для скликання загально-соціалістичної конференції для обговорення плану спільних акцій.

Зовсім слушно заявили на це представники 2-го Інтернаціоналу, що для якої небудь співпраці повинна бути хоча мінімальна доза взаємного довіря; повинен бути знайдений моральний підклад для спільної роботи. Макдональд запитав прямо комуністів: «Чи ми — товариші, чи ні?»

Як сказано, одною з умов для підготовки ґрунту для цієї моральної гарантії і правця і центр поставили повернення права самоозначення поневоленим народам бувшої Росії.

Доки зішлись пленарні збори, відбувалися засідання екзекутив кожного з трьох інтернаціоналів. Делегати укр. соц.-демократії предложили екзекутиві 2-го інтернаціоналу меморандум, в якому представили історію окупації України більшовиками та поставили домагання про звільнення всіх українських земель від окупаційних військ і представлення їм можливості з'єднатися в одну державну цілість та розслідувати сучасне